



<http://www.diva-portal.org>

This is the published version of a chapter published in *KTHA #3*.

Citation for the original published chapter:

Koch, D. (2017)

Stadens begränsning: utmaningar för en hållbar stadsbyggnad

In: Daniel Koch, Erik Wingquist (ed.), *KTHA #3* (pp. 20-24). Stockholm: KTH Royal Institute of Technology

N.B. When citing this work, cite the original published chapter.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kth:diva-239434>

# Stadens begränsning utmaningar för en hållbar stadsbyggnad

TEXT: DANIEL KOCH

I den här texten avser jag diskutera stadsbyggnad som å ena sidan den byggda staden, och å andra sidan vår förståelse av och föreställningar om densamma. Utgångspunkten är att städer utgör försök hantera de ofta konfliktfyllda och motstridiga behov och processer som pågår i våra samhällen, och samtidigt tar form genom att vi försöker materialisera och därmed förstå vårt samhälle. I ett sådant perspektiv är det byggda i bästa fall en slags approximation eller kompromiss, som i all sin komplexitet är oförmögen att hantera det mångfasetterade, dynamiska och föränderliga samhälle som de är byggt att inhysa.<sup>1</sup> Därmed är de också uttryck, på ett relativt direkt sätt, för vårt samhälle. Vad som får plats, vad som får synas, vad som får ske – och inte.

Utgångspunkten är att, med all respekt för allt arbete som pågår med att göra våra städer mer hållbara i både stor och liten skala liksom på kort och lång sikt, försöka lyfta utmaningar som återstår – utmaningar som rör själva förståelsen av vad det innebär att bygga städer. Det är lika lite en heltäckande bild som ett svar, utan ett försök att skissera en diskussion jag tror vi i högre utsträckning behöver föra.

## I

Den första frågan gäller vår förståelse av det 'sociala' och 'social hållbarhet'. Tendensen är att svaret på en sådan utmaning är 'levande platser' eller 'riktstadsliv', tolkat som platser och gator där många människor är. Det vill säga, det 'sociala' som en slags gemenskap i att många är på samma plats samtidigt.<sup>2</sup> Meningen är att det skall fostra såväl trygghet som gemenskap, integration, förståelse av olikheter och bygga kontakt-

nät både lokalt och i bredare bemärkelse. Jag ifrågasätter inte att det finns många skäl att försöka skapa sådana platser, och att det finns många möjligheter för social sammanhållning och integration i att göra det.<sup>3</sup> Det blir dock ett problem om den typen av miljöer allt för enkelt förväxlas med gemenskap och interaktion. Dels eftersom gemenskap uppstår på så många olika sätt och på så många olika platser, och dels för att det riskerar att gömma en djupare och rikare förståelse av sociala relationer och mänsklig interaktion.<sup>4</sup>

Ett annat problem med en sådan förståelse är att det riskerar att snedvrider planeringsprocesser till en ensidig målbild. Något karikerat går det att relatera till John McMorrough's beskrivning av köpcentrum i *Good Intentions*, där han hävdar att just en sådan alltför avgränsad förståelse av vad ett lyckat stadsrum är, är precis vad köpcentrum har specialiserat sig på att åstadkomma: platser som är livliga överallt inom sig själva.<sup>5</sup> Kostnaden för detta känner vi till när det kommer till köpcentrum, i form av baksidor, lagerutrymmen, ventilations och andra tekniska anläggningar, parkeringsytor, och mycket annat som i princip gör dessa 'levande' utrymmen till bubblor av ett simulerat stadsliv i både tid och rum.<sup>6</sup> En liknande 'kostnad' finns i alla städer: nästan oavsett hur vi definierar levande gator så är det endast en liten del av våra städer som klarar av att möta dessa kriterier, och stora delar består av i varierande grad lugna, avskilda eller tysta rum. En förutsättning för livliga gator är tysta gator, precis som en förutsättning för en levande offentlig miljö är en omfattande mängd andra rum, såsom bostäder och arbetsplatser. Snarare än ett problem, är det en styrka att det

går att åstadkomma livliga och tysta miljöer anmärkningsvärt nära varandra.

Kanske något mer utmanande tror jag dock att vi måste arbeta med en betydligt mer komplex och konfliktfylld förståelse av *det sociala*. Utöver gemenskap och direkt interaktion, behöver vi inkludera processer och relationer som inte manifesteras direkt genom samnärvaro i tid och rum. Dels i det som i all enkelhet kan beskrivas genom att det, såsom protagonisten och Nadja i Andre Bretons roman med samma namn, vid en första träff kan vara så att ett eventuellt blivande par vill vara där vänner och familj *inte* befinner sig.<sup>7</sup> Eller att det kan vara skönt att helt enkelt vara avsidet i lugn och ro. Det kan låta självklart, men poängen här är att sociala relationer i ett nyanserat perspektiv tar form både genom möten och direkt interaktion, och vilka möten som undviks eller inte sker.

En djupare och mer strukturell förståelse för 'det sociala' behövs också för att på allvar hantera frågor om *demokrati* i en djupare bemärkelse. Demokrati bygger på ett *dynamiskt* samhälle där likheter och olikheter ständigt förhandlas fram och omförhandlas.<sup>8</sup> Där normer och värderingar kan skifta och utmanas, men också diskuteras i bredare spektrum. Som all dynamisk och utvecklande diskussion bygger det på omväxlingar av lokala, avskilda diskussioner och bredare, gemensamma. Att intressegrupper vad de än må vara ibland samlas enskilt och diskuterar, och ibland samlas med andra – och att människor mellan samlingar i mindre grupper kommer i kontakt med andra. Sådana processer kräver att vi accepterar olikheter och processer som inte alla kan ske på samma plats samtidigt, men är avgörande för vår demokratiska och kulturella utveckling.<sup>9</sup> Såsom J. Patrick Williams uttrycker det, utgör subkulturer miljöer där "ungdomar kan lära sig tänka utanför boxen, eller åtminstone lära sig tänka innanför en annan box."<sup>10</sup>

För att sådana processer ska kunna ske, behöver olika rum finnas. Rum som utan att domineras av enskilda grupper tillåter att de temporärt territorialiseras ibland. Så att *olika* verksamheter kan ske i staden *samtidigt*, och där det i en konkret och förenklad beskrivning inte utgör ett problem om ett torg tillfälligt är ianspråktaget av någon eftersom det också finns *ett annat* torg för andra att vara på. Detta eftersom det helt enkelt inte *går* att allt sker sam-

tidigt i samma rum. Snarare riskerar en forcering av en allmänt accepterad, alla-kan-vara-här-samtidigt-miljö att bli exkluderande för allt utom ett relativt tillåtande och ytligt samvarande som i sin förlängning är anmärkningsvärt exkluderande för alla utom en dominerande smakkultur. Att försöka lösa social hållbarhet genom att skapa *en* plats och *en* identitet för allt och alla i ett område, där skillnader kan reduceras till privata uppfattningar som kan sitta bredvid varandra på en uteservering, är att missförstå grunden för både (sub)kulturer, identiteter, och sociala processer.<sup>11</sup> En socialt hållbar stad måste acceptera konfliktfyllda sociala processer, olikheter, motstånd och avvikelser, och i möjligaste mån såväl låta dem samexistera parallellt och låta dem mötas på ett sätt som stödjer ett dynamiskt, föränderligt samhälle.

## II

En vanlig huvudstrategi för att åstadkomma 'stadsliv' idag att skapa aktiva botten våningar – något som trots en allt mer växande medvetenhet om problemet med överkonsumtion av jordens resurser i hög utsträckning presenteras i form av butiker, caféer och andra konsumtionsmiljöer. Målet kan nästan framstå som att vara att underlätta en ökad konsumtion för att kunna erbjuda miljöer för ett mer bekvämt konsumtionsliv. Kan det vara en rimlig strategi för framtidens städer?

I *Beyond Consumerism* hävdar Kate Soper att jämlikhets-, resursanvändnings-, och miljöförstörelseproblematiken inte handlar om vad eller hur vi konsumerar i vårt västerländska samhälle, utan konsumtions-samhället i sig.<sup>12</sup> I korthet är resonemanget att det är den materiella konsumtionen som leder till utplåning av jordens resurser, oetiska arbetsförhållanden för många och ett behagligt liv för ett litet fåtal. Till viss del, menar Soper, är konsumtions-samhället också en av orsakerna till låsta könsroller eftersom könskodat beteende förmedlas och säljs i varor, reklam, och livsstilar.

Av större vikt just nu, är Sopers poäng att för att kunna konsumera måste vi arbeta, och vi fastnar i en negativ spiral där allt mer tid läggs på arbete för att få ihop till en allt intensivare konsumtion på fritiden, där konsumtionsbehovet förstärks av att det är det alternativ vi har energi att ta oss an efter långa arbetsveckor. Frågan hon ställer är, om det

inte vore bättre med en annan situation där vi får mer tid över eftersom vi använder mindre av vår tid till att arbeta, och därmed kanske har mer tid och energi att göra annat än försöka köpa oss lycka genom färdigpaketerade produkter.

Soper reser viktiga och utmanande frågeställningar, som också utmanar ett flertal av de strategier som används i olika projekt för att skapa 'stadsliv', och vad detta stadsliv innebär. Frågan kan kompliceras ytterligare om vi följer Jean Baudrillards tankar om konsumtionssamhället.<sup>13</sup> Baudrillard hävdar att det inte är specifikt produkter vi konsumerar, utan att konsumtion drivs av en önskan och en ideologi om att vara unika individer. I en värld av massproducerade varor utlämnas vi till i princip ett sätt att komma närmare unicitet: att äga *mer*, så att allt färre kan ha *samma kombination*. Baudrillards resonemang, skulle jag hävda, förstärker och förstärks av Sopers: det finns problem inbyggda i *grunden* av konsumtionssamhället som gör att det inte bara reproduceras, utan ständigt leder till ökad konsumtion. Jag tror båda har viktiga poänger i att förklara varför vi, i ett samhälle som är allt mer medvetet om konsumtionens problem inte nämnvärt lyckas komma åt frågan. Vad det innebär för staden är svårt att direkt och konkret peka på, men absolut viktigt blir att utveckla vår förståelse för vilken typ av platser, och vilka strukturer, som möjliggör och uppmuntrar andra aktiviteter än konsumtion, och också gör konsumtion ett mindre bekvämt alternativ. Men det utmanar oss också att mer konkret förstå hur vi skapar de miljöer vi vill skapa utan att de drivs av konsumtion.

### III

Konsumtionsfrågan leder in på en annan fråga – var det vi konsumerar kommer ifrån. Det är allt annat än en enkel fråga med större betydelse för hur vi förstår 'staden' än vad som får utrymme i den allmänna debatten. Lokal produktion och lokala ekonomier lyfts ofta fram som viktiga, men trots det ser vi en fortsatt process av att industriområden allt eftersom läggs ned, flyttas, och raderas ut. Ibland görs delar om till utställningslokaler, gallerier, museer eller andra verksamheter med det dubbeltydiga resultatet att å ena sidan bevara vad som varit, och å andra sidan obönhörligt utradera det som varit till förmån för en mer behaglig, tilltalande verksamhet som riskerar att skriva över minnet med en ny historia.<sup>14</sup>

Av ett flertal skäl behöver den process som pågått i lite drygt ett sekel vändas, en process där i princip all produktion flyttats allt längre bort. Först ut i förorter och industriområden, och sedan bort till andra länder.

Det är inte bara så att vi lever i vad Henri Lefebvre kallade ett abstrakt rum eftersom vi inte på de saker vi äger och konsumerar kan säga vilken insats och vilket arbete som gått åt för att producera det, utan för att vi i stort tappat kontakt med produktion över huvud taget samtidigt som vi konsumerar allt mer.<sup>15</sup> Det kan till och med framstå som något anmärkningsvärt, eftersom den enorma expansionen av städer som vi fortfarande ser startades av just *industrialisering*, liksom att städer historiskt alltid varit produktionsplatser lika mycket som konsumtionsplatser. Allt från smeder, snickare, skräddare, hovslagare, och andra hantverkare till att det odlades på de flesta inner- och bakgårdar i varierande grad.

Det här är en utveckling som inte bara behöver vända, utan som med all sannolikhet *kommer* att vända. Att tro att vi ska kunna leva vidare som vi lever, medan andra delar av världen producerar åt oss är inte bara naivt – förr eller senare blir den maktbalansen ohållbar – det är också *oansvarigt* både ur ett socialt perspektiv och ett resursperspektiv. *Dessutom* är det inte rimligt att tänka sig att transporter kan ske i samma grad som tidigare, i samtliga led från råvara till slutprodukt. Återanvändning, såsom i till exempel bytesekonomier men också i en ökad grad av återanvändning av material och reparation, kräver också en betydligt mer *lokal* produktion.<sup>16</sup> Reparation och byten måste bli minst lika enkla alternativ som att kassera, lämna på återvinning, och köpa nytt. Det är värt att här påpeka att samtidigt som det ofta hävdas att vi har för avancerad teknik för att reparation skall vara rimligt, är småbutiker för just reparation av våra mest högteknologiska prylar – smartphones, datorer och paddor – allt mer vanliga.

Utmaningen här, utöver den politisk-ekonomiska, är att förstå hur produktion ska kunna ske i städer igen. Urban farms och andra typer av stadsodling är bara en liten del, och berör främst det som betraktas som mest attraktivt att föra in, med en ibland något naiv förståelse om hur odling och ekodiversitet hänger samman – liksom hur mycket yta och tid som går åt för att producera mat. En större utmaning är annan produktion.

Samtidigt som det är en orimlig tanke att all produktion sker i städer av olika skäl, är det en avgörande fråga för framtiden att det kan ske. Produktion av olika saker sker i olika skala med olika förutsättningar. Nära råvara, nära användning, eller någonstans däremellan. Men djuplodande kunskap om *vad* som kan och bör produceras i städer, och *hur* vi bygger för det lyser med sin frånvaro, allt medan vi sakta men säkert raderar ut det lilla som är kvar för att ersätta med trevliga, livliga (konsumtions) stadsdelar. *Hur bygger vi städer där det också produceras, för en hållbarare resursanvändning, en närmare kontakt med de processer vi lever på, och ett ansvarsfullt förhållande till alla de av oss som arbetar med att producera?* De sistnämnda kommer vara fler snarare än färre.

#### IV

Innan jag rundar av vill jag beröra en annan baksida av myntet blandstaden. I ett annat sammanhang har jag kallat det för det *gömda*, det *glömda*, och det *dömda*.<sup>17</sup> En viss typ av heterotopia – de platser och verksamheter som antingen glöms bort, göms, eller döms.<sup>18</sup> Lite översiktligt handlar det om det som är nödvändigt för våra samhällen men som av olika anledningar medvetet eller omedvetet inte får plats i stadsbyggnadsdiskussionen. Sjukhus, återvinningsstationer, fängelser, begravningsplatser, motorvägar, och så vidare – men också dagis och förskolor och andra miljöer som inte riktigt ingår i den rådande stadslivsdiskursen.

Över tid, har mer och mer förpassats till någon av dessa kategorier. Livsavgörande funktioner för det sätt vi lever på göms undan så att vi slipper se det. Viktiga delar av vårt samhälle förläggs så att vi i så stor utsträckning som möjligt kan låtsas som att de inte finns. Biltrafik grävs ned och parkering flyttas under jord och in i hus, i försök att få bort symptomen snarare än att angripa problemet. Den bilfria staden liknar anmärkningsvärt mycket 'bilstaden', så som den planerades för under 50- och 60-talen.<sup>19</sup> I båda fallen blir lösningen anmärkningsvärt ofta att gömma biltrafiken för att skapa oaser av offentliga promenadrum.

Jag tror det vore naivt att tänka sig att vi *inte* kommer att gömma vissa saker, av ett flertal olika skäl; det är rimligt att vi gör det, så länge vi har en medvetenhet om vad, varför, och med vilka konsekvenser i en levande samhällsdebatt. Däremot är

det hög tid att ställa frågan när det sätt vi bygger staden talar tillbaks till oss på ett förljuget sätt. När är så pass mycket av de processer, människor, verksamheter, tekniker, platser, och nätverk som gör att vi kan leva som vi gör så undangömt att vi tappar greppet om en bredare förståelse av samhället? Jag vill hävda, att för ett hållbart samhälle har vi passerat den punkten för länge sedan.

#### V

'Staden', som ett resultat av både planering och en uppsjö av andra processer, är både en förlängning och en representation av det samhälle vi lever i, och ett maskineri som begränsar och gör möjligt. Den berättar för oss hur samhället ser ut, vilka vi är, vad vi kan, bör, eller skulle kunna göra, med vilka, var, och hur. Inte på ett deterministiskt föreskrivande sätt, utan genom att ge utrymme, föreslå, berätta, synliggöra – men också genom att försvara, förhindra, gömma, och undanhålla.<sup>20</sup> Men den berättar bara en del av historien, delvis för att den inte kan göra annat. Just det, att den inte kan göra annat, gör också att den berättar om ideal och prioriteringar. Den låter vara synligt eller inte. Den låter vara enkelt eller svårt. Den låter vara närvarande eller frånvarande. Den berättelse våra (Svenska, västerländska) städer ger oss idag är ohållbar eftersom den innehåller för många hål och slatar över för många avgörande delar av ett demokratiskt, hållbart samhälle. Den stad som de är, är ohållbar.

En nödvändig förändring mot ett mer hållbart samhälle angriper dessa frågor mer dynamiskt, mer kritiskt, och mer omdanande. 'Stad' måste ges en annan betydelse, eller förpassas till historiens skräphög, ett fenomen som fanns en tid innan samhället förändrades till mer hållbart, eller ett begrepp som i en bredare diskurs alldeles självklart inbegriper sådant som nu allt för ofta lämnas därhän. Oavsett vilken väg vi väljer att gå, behövs en planering och en diskurs som välkomnar allt det som ofta ses som problem. Som tillåter olikheter och konflikter på ett sätt som stödjer ett dynamiskt, demokratiskt samhälle. Som låter produktion, reparation, och vård ta plats parallellt med andra verksamheter, också av sådant som inte är omedelbart tilltalande utan eftersom det är *nödvändigt*. Eftersom vårt samhälle accepterar vilket samhälle det är, och låter detta ta plats. Men samtidigt, där vi har lärt oss att hantera detta på

ett betydligt bättre sätt än mörka, skitiga industriområden, så att det på sikt kan vara värdefulla och rika miljöer integrerade i en stadsmiljö, som bidrar på fler sätt än enbart genom vad de producerar. En stad som istället för att vara 'blandstad' tar ansvar för ett bredare register av de sociala, ekonomiska och ekologiska processer den såväl skapar som är beroende av. Men – ett hållbart samhälle är alltid i förändring, och tillåter de processer, platser, personer och grupper som deltar i och leder till sådana förändringar att ta plats i tre bemärkelser: genom att de *får vara* någonstans som inte är förpassat till gömda miljöer långt bort, genom att de *får synas* och väcka frågor, locka till diskussion och öka förståelse, samt genom att de *får delta* i samhällsprocessen oavsett om de är bekväma och trevliga eller inte.

---

DANIEL KOCH är forskare i Stadsbyggnad vid Arkitekturskolan, KTH.

#### NOTER

1. Diskussionen bygger på ett synsätt som kan återfinnas i till exempel Thomas A. Markus *Buildings & Power: Freedom & Control in the Origin of Modern Building Types* (London: Routledge, 1993) och 'Buildings as Classifying Devices' (*Environment and Planning B: Planning and Design* 14(4), 1987, s. 467-484). Till viss del är texten byggd på en gemensam artikel med Lars Marcus till *Environment and Planning B* med titeln 'Cities as Implements and Facilities - the need for a spatial morphology in smart city systems' (2016) och en artikel till *Contour* med titeln 'Memory, Projection, Imagination: Challenges for observation and statistics based research' (2016).
2. Jfr. t.ex. Jan Gehl, *Cities for People* (Washington: Island Press, 2010)
3. För ett mer utvecklat och djupgående resonemang, se Ann Legeby, *Patterns of co-presence: Spatial integration and social segregation* (Stockholm: KTH, 2013).
4. Jfr. Claire Bishop, 'Antagonism and Relational Aesthetics' (*October* 110, Fall 2004, s. 51-79). Bishop diskuterar hur relationell konst i vissa sammanhang går i fällan att förväxla samling av människor med gemenskap, och närvaro med avsikt och önskan.
5. John McMorrough, 'Good Intentions', i Chuihua Judy Chung & Sze Tsung Leong (red.), *Harvard Design School Guide to Shopping* (Köln: Taschen, 2001, s. 371-379).
6. 'Simulerat' här eftersom det fångar endast en liten del av ett liv i staden, paketerat det för sitt eget syfte, och presenterar det för oss som en attraktiv produkt i sig att konsumera medan vi dessutom konsumerar varor och tjänster.
7. André Breton, *Nadja* (övers. R. Howard; New York: Grove Press, 2000 [1928]).
8. Se t.ex. Fran Tonkiss, *Space, the city and social theory: social relations and urban forms* (Cambridge: Polity Press, 2005) eller Sharon Zukin, *The Cultures of Cities* (Oxford: Blackwell, 1995).
9. Se Mitch Rose, 'The seductions of resistance: power, politics, and a performative style of systems' (*Environment and Planning D: Society & Space*, 20, s. 383-400) för en ingående diskussion om relationen mellan övergripande strukturer och motståndsideteter.
10. J. Patrick Williams. *Subcultural Theory: Traditions and concepts* (Cambridge (UK): Polity Press, 2011, s. 91).
11. Se t.ex. Zukin (1995) och Williams (2011).

12. Kate Soper, 'Beyond Consumerism: Reflections on gender politics, pleasure, and sustainable consumption', i Peg Rawes (red.), *Relational architectural ecologies: architecture, nature and subjectivity* (Abingdon: Routledge, 2013, s. 127-138).
13. Jean Baudrillard, *The Consumer Society: Myths and structures* (övers. C. Turner, London: SAGE, 1998 [1970]).
14. Jfr. Deborah A. Weiner, 'The Erasure of History: from Victorian Asylum to 'Princess Park Manor'', i Dana Arnold & Andrew Ballantyne (red.), *The Architecture of Experience: Radical change in spatial practice* (London: Routledge, 2004, s. 190-209).
15. Henri Lefebvre, *The Production of Space* (övers. D. Nicholson-Smith, Oxford: Blackwell, 1991 [1974]).
16. Se t.ex. Karin Bradley, 'Kollektiv konsumtion: Från tvättstugor och bibliotek till klädoteck och allmänna kontor', i K. Olsson & D. Nilsson, *Det förflutna i framtidens stad: Tankar om kulturarv, konsumtion och hållbar stadsutveckling* (Lund: Nordic Academic Press, 2014, s. 103-113), liksom Steven J. Jackson, 'Rethinking Repair', i Tarleton Gillespie, Pablo Boczkowski & Kirsten Foot (red.), *Media Technologies: Essays on Communication, Materiality and Society* (Cambridge (MA): MIT Press, 2014, s. 221-240).
17. Daniel Koch, 'Exponerat, tillgängligt och iscensatt... och det gömda, det dömda och det glömda' i Dirk Gindt & Louise Wallenberg (red.), *Mode - en introduktion: en tvärvetenskaplig betraktelse* (Stockholm: Rater Förlag, 2009, s. 175-198).
18. Michel Foucault, 'Of Other Spaces: Utopias and heterotopias' (övers. Lotus, *Lotus* 48/9, 1986 [1984], s. 9-17).
19. Jfr. Victor Gruen, *The heart of our cities: the urban crisis, diagnosis and cure* (London: Thames & Hudson, 1965).
20. Jfr. t.ex. diskussionen om hur materiella begränsningar i rummet tvingar fram olika val i Bill Hillier & Julienne Hanson, *The Social Logic of Space* (Cambridge (UK): Cambridge University Press, 1984) och för dess starka beroende av normer i Julienne Hanson, *Decoding Homes and Houses* (Cambridge (UK): Cambridge University Press, 1998).

# Förord

ERIK WINGQUIST  
DANIEL KOCH

Under vårterminen 2015 bildade arkitekturskolan en stadsbyggnadsgrupp bestående av Alexis Pontvik, Ann Legeby, Catharina Gabrielsson, Daniel Koch, Erik Wingquist och Meike Schalk. Huvudsyftet var att stärka och utveckla ämnet men också att skapa en tydligare koppling mellan forskning och undervisning och hitta fler samarbetsformer. I grunden låg också ett uppdrag från rektor att utveckla en profil i socialekologiskt samhällsbyggande inom arkitekturämnet. På hösten 2015 ordnade vi ett seminarium och ett symposium som hette *Disciplinarity/Transdisciplinarity* respektive *Transversal Ecologies* med en serie internationella gäster. Under våren 2016 arrangerades en seminariereserie i samarbete med ABF i ABF-huset i Stockholm med både svenska och internationella föreläsare och diskussionsdeltagare. Stadbyggnadsgruppens arbete har både skett genom ett informellt och spontant idéutbyte och genom en formell mötesstruktur och vi har haft en pågående diskussion om att samla forskning, studentarbeten och reflektioner om stadsbyggnad i en publikation. På ett organiskt sätt har denna diskussion skiftat i format och omfattning och uttryck.

I ett av våra samtal började vi prata om *KTHA*, en publikation som initierades av Staffan Lundgren och gavs ut i två nummer (*KTHA #1*, 2010, och *KTHA #2*, 2011). Där blandades material ifrån lärare studenter och forskare med ambitionen att spegla den pågående verksamheten. Vi ser en poäng i att arbeta för samarbeten och skapa kontinuitet och därför blev det symboliskt intressant att väcka publikationsserien till liv och göra ett tredje nummer (*KTHA#3*). Vi har försökt arbeta inkluderande och spretigt för att visa upp en bredd och en öppen diskussion. Produktionen av katalogen sammanföll också med en utställning av studentarbeten ifrån årskurs 3 och SUPD-programmet. Delar av det utställda materialet är med i publikationen, liksom ett par ytterligare studentarbeten och bidrag från forskare och lärare utanför arbetsgruppen.

Publikationen kompletterar utställningen och ger ett breddat perspektiv på en mängd frågor. Samtidigt gör vi inga anspråk på att vara kompletta eller heltäckande – vare sig för stadsbyggnadsfrågor i allmänhet, eller för hur Arkitekturskolan jobbar med dessa. Vi hoppas däremot att en läsning av denna publikation kan väcka tankar och frågor att ta vidare in i framtiden.

TITEL: *KTHA #3*

REDAKTÖRER: DANIEL KOCH & ERIK WINGQUIST

COPYRIGHT: © RESPEKTIVE FÖRFATTARE OCH

ILLUSTRATÖR (OM INTE ANNAT ANGES).

UTGIVARE: KTH ARKITEKTURSKOLAN

STOCKHOLM 2017

TRYCK: UNIVERSITETSSERVICE AB

ISBN: 978-91-7729-266-1